



Europa w globalnym świecie: uwarunkowania i perspektywy
integracji transatlantyckiej

Agnieszka Pach-Gurgul¹

**INNOWACYJNOŚĆ DYWERSYFIKACJI
DOSTAW ROPY NAFTOWEJ I GAZU
DLA KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ
W KONTEKŚCIE UMOWY CETA**

Streszczenie: Kompleksowa umowa gospodarczo-handlowa (CETA) to umowa o wolnym handlu, której celem jest wyeliminowanie 98% taryf w handlu między Kanadą a państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Porozumienie CETA i zawarta w nim klauzula dwustronnego dialogu w sprawie surowców mogą stworzyć szansę na dywersyfikację kierunku pozyskiwania ropy naftowej i gazu ziemnego dla krajów Grupy Wyszehradzkiej, zmniejszając w ten sposób zależność importową od rosyjskiego surowca dla tych krajów. Celem tego artykułu jest próba odpowiedzi na następujące pytania badawcze: – jakie jest pochodzenie i istota porozumienia CETA? – według CETA, na jakich zasadach jest importowany przez UE nośnik energii (ropa i gaz ziemny) z Kanady? – czy realizacja umowy CETA stworzy znaczne możliwości dywersyfikacji importu ropy i gazu ziemnego dla krajów Grupy Wyszehradzkiej?

Ze względu na przedmiot badań oraz zakres celów badawczych Autorka wykorzystwała kilka zróżnicowanych metod. W procesie badawczym przede wszystkim dokonała krytycznej i wieloaspektowej analizy treści umowy CETA, jej postanowień odnoszących się do surowców energetycznych. Pomocne w realizacji celów badawczych okazały się również liczne międzynarodowe raporty, dane Eurostatu oraz opracowania dotyczące sytuacji energetycznej Unii Europejskiej i krajów Grupy Wyszehradzkiej. W wielu sytuacjach Autorka posłużyła się ponadto metodą porównawczą oraz metodą opartą na krótkim studium przypadku.

Słowa kluczowe: CETA, bezpieczeństwo energetyczne UE, ropa, gaz

¹ Dr Agnieszka Pach-Gurgul, Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

Wstęp

Kompleksowa Umowa Gospodarczo-Handlowa (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*, CETA) to umowa o wolnym handlu pomiędzy Unią Europejską a Kanadą, która została podpisana 30 października 2016 r., a jej tymczasowe stosowanie rozpoczęło się 21 września 2017 roku. Zakłada ona docelowo zniesienie 98% ceł w handlu pomiędzy Kanadą, a państwami Unii Europejskiej. Negocjatorzy podkreślają, że energetyka i związany z nią handel surowcami energetycznymi jest bardzo istotnym obszarem w tym porozumieniu dla obu stron umowy: zarówno Unii Europejskiej jak i Kanady. W 2016 r. Unia Europejska była największym światowym importerem energii pierwotnej, której wartość szacowano na 336 bilionów USD. Ponad połowa energii zużywanej w UE (53,5%) pochodzi właśnie z importu. Jest to jednocześnie import o niskiej dywersyfikacji geograficznej, pochodzący od niewielkiej liczby dostawców. Z samej tylko Rosji pochodzi około 30% każdego z nośników energii: ropy naftowej, gazu czy węgla – sprowadzanych do Unii Europejskiej. Dla porównania Kanada w 2016 roku plasowała się dopiero na 20 miejscu jako dostawca surowców energetycznych na rynek państw UE, co stanowiło zaledwie 0,5% całkowitych dostaw ropy i całego importu gazu, natomiast stawki celne na produkty ropopochodne i gaz wahały się w granicach od 8% do 2,2%.

W szczególnie niekorzystnej sytuacji znajdują się kraje grupy Wyszehradzkiej, które odziedziczyły po systemie gospodarki centralnej słabo rozwiniętą infrastrukturę rurociągową w kierunkach innych niż wschód-zachód. W konsekwencji ich bezpieczeństwo energetyczne jest zakładnikiem przestarzałej infrastruktury transportowej, ukierunkowanej przede wszystkim na import surowców energetycznych z Rosji. Wszystkie te okoliczności sprawiają, iż Umowa CETA wydaje się być szansą na zdywersyfikowanie dostaw surowców dla krajów Grupy Wyszehradzkiej i całej UE i poprawę ich bezpieczeństwa energetycznego. Z kolei dla kanadyjskich eksporterów ropy i gazu Unia Europejska jest ogromnym rynkiem zbytu i pewnym partnerem handlowym, a to wiąże się z realizacją określonych zysków.

1. Geneza umowy CETA

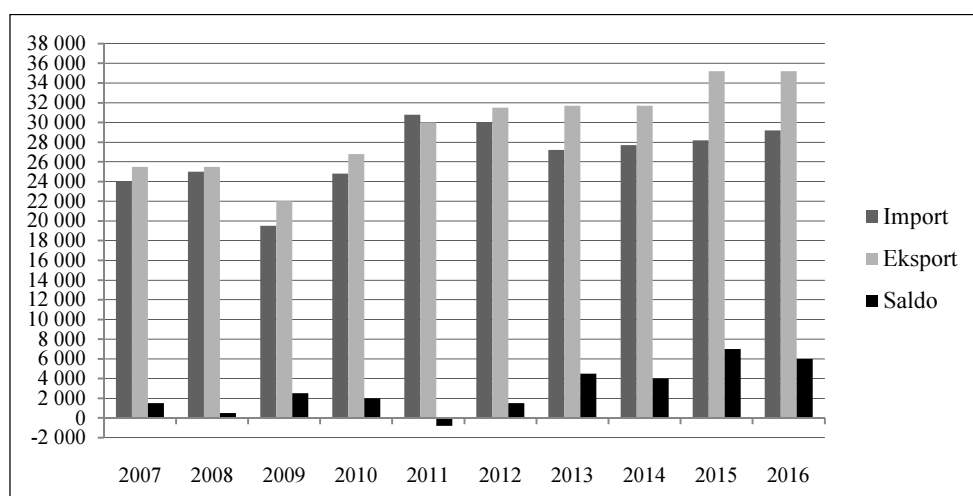
Kompleksowa Umowa Gospodarczo-Handlowa (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*, CETA) – umowa o wolnym handlu pomiędzy Unią Europejską a Kanadą miała w swym założeniu, wraz z TTIP (umowa UE–USA) utworzyć transatlantycką strefę wolnego handlu tzw. (TAFTA – Transatlantic Free Trade Area). Problematyka ta jest szeroko dyskutowana w kręgach ekonomistów, polityków i innych grup społecznych².

O ile przyszłość umowy handlowej TTIP stoi pod znakiem zapytania za czasów prezydentury Donalda Trumpa, który nie wspiera tego porozumienia, o tyle 21 września 2017 r. rozpoczęło się już tymczasowe stosowanie umowy CETA, która

² Por. N. Mayer, *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). A Discussion about Benefits and Drawbacks*, 2015, Seminar Paper: GRIN, s. 10-12 a także por. T. Rensmann, *Mega-Regional Trade Agreements*, 2017 Switzerland: Springer, s. 15-25.

docelowo ma znieść 98% ceł pomiędzy Kanadą, a państwami UE³. Jak podkreślają S. Griller, W. Obwexer, E. Vranes, droga do osiągnięcia tego porozumienia była dość skomplikowana pomimo, iż Unia Europejska i Kanada mają długą historię współpracy gospodarczej⁴. Negocjacje umowy CETA rozpoczęto w maju 2009 r., a zakończono 1 sierpnia 2014. Były one objęte klauzulą tajności. Następnie 26 września 2014 został oficjalnie opublikowany przez Komisję Europejską ten dokument i został przetłumaczony na wszystkie języki Unii Europejskiej. Umowa została oficjalnie podpisana przez przedstawicieli UE – Jeana-Claude Junckera i Donalda Tuska oraz premiera Kanady, Justina Trudeau w dniu 30 października 2016, a następnie opublikowana w Dz. Urz. UE L 11 z 14.01.2017. Tak jak już zostało wspomniane wcześniej, 21 września 2017 r. rozpoczęło się już tymczasowe stosowanie umowy.

Analizując umowę CETA nie sposób pominąć współczesnej sytuacji handlowej pomiędzy UE a Kanadą. W 2016 roku, wartość obrotu towarowego pomiędzy Unią Europejską a Kanadą wyniosła 64.3 biliona Euro i z roku na rok jest większa, zwłaszcza w porównaniu do okresu 2006-2010 (por. wykres 1.)



Wykres 1. Obróty towarowe* Unii Europejskiej z Kanadą w latach 2007-2016 (mln Euro)

*eksport i import

Źródło: opracowanie własne na podstawie EU Canada Trade, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113363.pdf, (dostęp 23.01.2018).

Jako całość, UE pod względem wielkości obrotów towarowych jest drugim partnerem handlowym Kanady, (po USA) z udziałem wynoszącym 9,6% całkowitych

³ J.F. Morin, T. Novotná, F. Ponjaert, M. Telò, *The Politics of Transatlantic Trade Negotiations: TTIP in a Globalized World*, 2016, Routledge, s. 10-15.

⁴ S. Griller, W. Obwexer, E. Vranes, *Mega-Regional Trade Agreements: CETA, TTIP, and TiSA: New Orientations for EU External Relations*, 2017, Oxford University Press, s. 3-20.

obrotów Kanady w 2016 r.⁵ Z kolei Kanada jest 12-tym partnerem gospodarczym UE pod względem rozmiarów wymiany towarowej, co stanowi 2% całkowitego importu towarów Unii Europejskiej. Do głównych trzech kategorii towarów, które Kanada i Unia Europejska do siebie wzajemnie eksportują w największych ilościach należały w 2016 roku:

- maszyny (23.6% unijnego eksportu do Kanady i 13.7% unijnego importu z Kanady)
- pojazdy (18.7% unijnego eksportu do Kanady i 11.4% unijnego importu z Kanady)
- ropa, artykuły chemiczne, farmaceutyki (16.7% unijnego eksportu do Kanady i 7.5% unijnego importu z Kanady).

Według umowy CETA warunkiem zastosowania preferencji taryfowych dla przywożonych towarów jest m.in. ich bezpośredni przywóz z kraju eksportu do kraju importu oraz dysponowanie dowodem ich preferencyjnego pochodzenia. W umowie CETA przewidziano, że takim dowodem będzie deklaracja pochodzenia sporządzana przez eksportera. W przypadku eksporterów unijnych deklarację pochodzenia może sporządzić każdy eksporter, ale tylko dla przesyłek, których wartość nie przekroczy 6000 euro. W sytuacji, gdy wartość przesyłki przekroczy tę kwotę, deklarację może sporządzić wyłącznie eksporter zarejestrowany w systemie REX.

2. Postanowienia CETA dotyczące surowców energetycznych

Umowa CETA składa się z 30 rozdziałów (art. 1.1 – 30.11) wraz z załącznikami, które regulują następujące kwestie⁶: rozdział 1 – ogólne definicje i postanowienia wstępne, rozdział 2 – traktowanie narodowe i dostęp towarów do rynku, rozdział 3 – środki ochrony handlu, rozdział 4 – bariery techniczne w handlu, rozdział 5 – środki sanitarne i fitosanitarne, rozdział 6 – ułatwienia celne i handlowe, rozdział 7 – subsydia, rozdział 8 – inwestycje, rozdział 9 – transgraniczny handel usługami, rozdział 10 – czasowy przyjazd i pobyt osób fizycznych odbywających wizyty służbowe, rozdział 11 – wzajemne uznawanie kwalifikacji zawodowych, rozdział 12 – regulacje krajowe, rozdział 13 – usługi finansowe, rozdział 14 – usługi międzynarodowego transportu morskiego, rozdział 15 – telekomunikacja, rozdział 16 – handel elektroniczny, rozdział 17 – polityka konkurencji, rozdział 18 – przedsiębiorstwa państwowe, monopole i przedsiębiorstwa, którym przyznano specjalne prawa i przywileje, rozdział 19 – zamówienia publiczne, rozdział 20 – własność intelektualna, rozdział 21 – współpraca regulacyjna, rozdział 22 – handel i zrównoważony rozwój, rozdział 23 – handel i praca, rozdział 24 – handel i środowisko, rozdział 25 – dialog dwustronny i współpraca dwustronna, rozdział 26 – postanowienia administracyjne i instytucjonalne, rozdział 27 – przejrzystość, rozdział 28 – wyjątki, rozdział 29 – rozstrzygnięcie sporów oraz rozdział 30 – postanowienia końcowe.

⁵ *EU Canada Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113363.pdf.

⁶ The Council of the European Union, *Council Decision (EU) 2017/37 of 28 October 2016 on the signing on behalf of the European Union of the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between Canada, of the one part, and the European Union and its Member States, of the other part*. OJ L 11, (14.01.2017).

W kontekście surowców energetycznych przede wszystkim takich jak ropa naftowa, czy gaz ziemny niezwykle ważny jest rozdział 25, a dokładnie artykuł 25.4 nazwany: Dialog Dwustronny Dotyczący Surowców, który mówi, iż:

1. Uznając znaczenie otwartego, niedyskryminacyjnego i przejrzystego środowiska wymiany handlowej opartej na zasadach i nauce, strony dążą do ustanowienia i utrzymania skutecznej współpracy w zakresie surowców. Do celów niniejszej współpracy surowce obejmują między innymi minerały, metale i produkty rolne o zastosowaniu przemysłowym.

2. Zakres Dialogu Dwustronnego Dotyczącego Surowców obejmuje wszelkie istotne kwestie będące przedmiotem wspólnego zainteresowania, w tym:

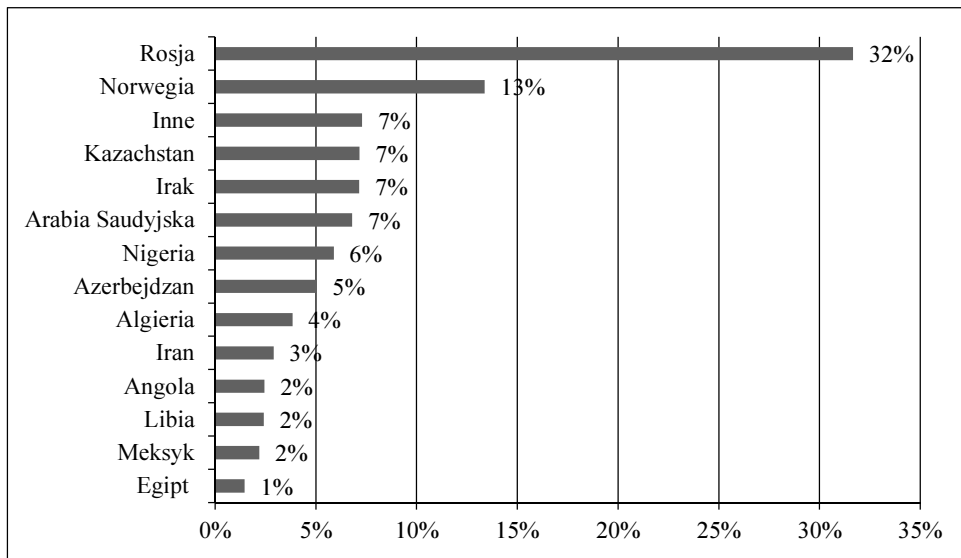
- a) ustanowienie forum dyskusji w sprawie współpracy Stron w zakresie surowców w celu ułatwienia dostępu do rynku towarom będącym surowcami i związanym z nimi usługom i inwestycjom oraz w celu zapobiegania barierom pozataryfowym w dziedzinie handlu surowcami;
- b) zwiększenie wspólnego zrozumienia w dziedzinie surowców w celu wymiany informacji w zakresie najlepszych praktyk oraz w zakresie polityk regulacyjnych Stron dotyczących surowców;
- c) zachęcanie do wykonywania działań wspierających społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw zgodnie z międzynarodowymi standardami, takimi jak Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych i Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności dla odpowiedzialnych łańcuchów dostaw minerałów z obszarów dotkniętych konfliktem i obszarów wysokiego ryzyka; oraz
- d) ułatwienie, w stosownych przypadkach, konsultacji w sprawie stanowisk Stron na forach wielostronnych lub fakultatywnych, na których można poruszyć i omówić kwestie dotyczące surowców.

Dialog ten może być szansą krajów Grupy Wyszehradzkiej na dywersyfikację kierunków pozyskiwania kluczowych surowców energetycznych takich jak ropa i gaz. Mogłoby to wpłynąć pozytywnie na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i uniezależnienia się od importu rosyjskich surowców.

3. Import ropy naftowej i gazu przez Kraje Grupy Wyszehradzkiej

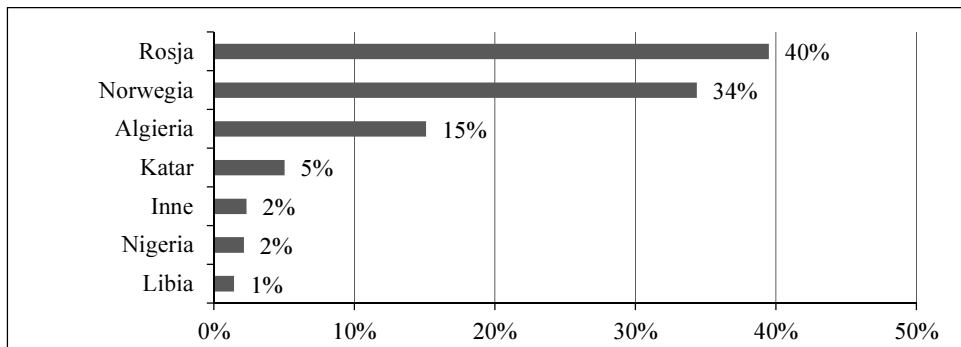
Malejąca produkcja energii pierwotnej w Unii Europejskiej z użyciem węgla kamiennego, węgla brunatnego, ropy naftowej, gazu ziemnego, a w ostatnim okresie energii jądrowej, skutkuje sytuacją, w której zaspokojenie popytu UE jest w coraz większym stopniu uzależnione od importu surowców energetycznych takich jak ropa naftowa czy gaz ziemny. W 2016 r. Rosja była głównym dostawcą zarówno ropy naftowej jak i gazu ziemnego do UE-28.

Udział Rosji w całkowitym imporcie tych surowców przez UE przekraczał 30% (por. wykres 2 i 3), a w przypadku gazu osiągnął nawet 40%. Niestety udział Kanady w imporcie gazu i ropy naftowej przez UE kształtuje się na niskim poziomie 0,5%.



Wykres 2. Import ropy naftowej krajów UE, udział (%) głównych partnerów handlowych w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU energy in Figures, Statistical Pocket Book 2017*, Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2017.



Wykres 3. Import gazu UE, udział (%) głównych partnerów handlowych w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU energy in Figures, Statistical Pocket Book 2017*, Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2017.

Jest o sytuacja niekorzystna dla całej UE i zagrażająca bezpieczeństwu energetycznemu całej Wspólnoty, tak jak to miało miejsce w czasie rosyjsko-ukraińskich czynników kryzysów gazowych z 2006 i 2009 roku.

W szczególnie niekorzystnej sytuacji pod tym względem są kraje Grupy Wyszehradzkiej, o czym świadczy produkcja krajowa energii pierwotnej Polski, Węgier, Słowacji i Czech w 2015 r. W ramach grupy tych 4 krajów można wyróżnić

dwie podgrupy, w których istnieją pewne podobieństwa: Polska i Czechy, które nadal w bardzo dużym stopniu wykorzystują w energetyce węgiel (odpowiednio w 81% i 59%), Słowację i Węgry opierające swoją energetykę przede wszystkim o surowce nuklearne, z których pochodzi w przypadku Słowacji, aż 64,1% energii pierwotnej, a na Węgrzech 43,6% (por. tabela 1).

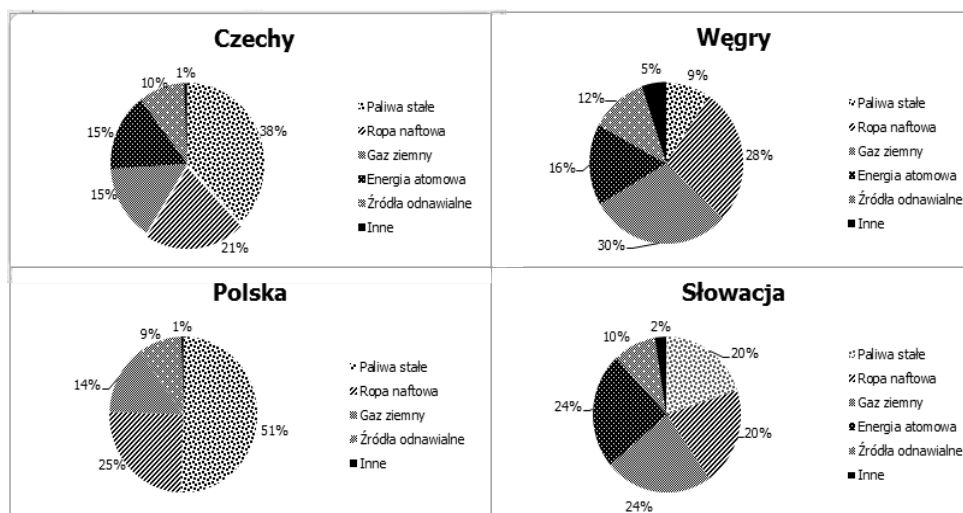
Tabela 1. Produkcja energii pierwotnej w krajach Grupy Wyszehradzkiej w 2015 r.

Kraj	Węgiel	Ropa	Gaz	energetyka jądrowa	odnawialne źródła energii
Czechy	59	0,5	0,7	27	12,8
Węgry	15,8	5,7	14,5	43,6	20,4
Polska	81	1,4	5,6	0	12
Słowacja	9,2	0,1	1,3	64,1	22,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Benefits of the Energy Union – country factsheets https://ec.europa.eu/priorities/publications/benefits-energy-union-country-factsheets_en, (03.01.2018).

Podobieństwa pod względem wykorzystania nośników energetycznych w przypadku odnawialnych źródeł energii wyglądają analogicznie. Węgry i Słowacja odznaczają się obecnie już znaczącym udziałem odnawialnych źródeł energii w swoich energy mixach (20,4% i 22,8%).

Z kolei Polska i Czechy charakteryzują się stosunkowo niskim wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii (12% i 12,8%). Jak widać z tabeli 1 kraje te praktycznie, nie produkują ani gazu (jedynie Węgry produkują ok. 14% w całości produkcji energii pierwotnej) ani ropy naftowej, co powoduje, iż kraje te muszą bazować na imporcie surowców, które niestety są konieczne do normalnego funkcjonowania gospodarki danego kraju. W swojej konsumpcji energii pierwotnej kraje Grupy Wyszehradzkiej zużywają gazu od 14%–Polska, 15%–Czechy, Słowacja–24% i 30%–Węgry (por. wykres 4).



Wykres 4. Konsumpcja surowców energetycznych przez kraje grupy Wyszehradzkiej w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU Energy in Figures, Statistical Pocket Book 2017*, Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2017.

Jednocześnie te ilości gazu praktycznie w całości pochodzą z importu, gdzie w przypadku Polski 10% pochodzi z importu, w przypadku Czech, całość importowanego gazu pochodzi z importu, w przypadku Węgier 21%, w przypadku Słowacji 22%.

Podobnie sytuacja kształtuje się w zakresie ropy naftowej. Kraje Grupy Wyszehradzkiej używają jej dużo ponad 20% w całej konsumpcji surowców: w przypadku, Słowacji to 20%, Polski to 25%, Czech 21%, w przypadku Węgier 28%. Ropa ta pochodzi przede wszystkim z importu: w Polsce 24%, na Słowacji 19%, w Czechach – całość używanej ropy pochodzi z importu, na Węgrzech 26%⁷.

Cechą wspólną krajów Grupy Wyszehradzkiej jest wysoki poziom zależności od jednego dostawcy zarówno w zakresie ropy naftowej jak i gazu, którym z racji bliskości geograficznej oraz uwarunkowań historycznych jest Rosja. Analizując konsumpcję surowców energetycznych w tych krajach (por. wykres 4) widać, iż w jej strukturze bardzo ważną rolę odgrywa gaz i ropa w każdym z tych krajów. Udział gazu i ropy naftowej w konsumpcji wewnątrz krajowej kształtował się w 2015 r na poziomie 30% i 20%, a praktycznie ich całkowita ilość pochodziła z importu, przede wszystkim z Rosji (por. tabela 2).

⁷ Directorate-General for Energy European Commission, *EU Energy in Figures, Statistical Pocket Book 2017*, Luxembourg 2017, Publication Office of the European Union.

Tabela 2. Zależność krajów UE od importu rosyjskiej ropy i gazu w 2016 r. (w %)

	Udział (%) importu rosyjskiego gazu w całościowym imporcie gazu	
	Ropa naftowa	Gaz
Belgia	25-50	0-25
Bułgaria	75-100	75-100
Czechy	50-75	75-100
Dania	0-25	0-25
Niemcy	25-50	50-75
Estonia	75-100	75-100
Irlandia	0-25	0-25
Grecja	0-25	50-75
Hiszpania	0-25	0-25
Francja	0-25	0-25
Chorwacja	0-25	0-25
Włochy	0-25	25-50
Cypr	0-25	0-25
Łotwa	0-25	75-100
Litwa	75-100	25-50
Luksemburg	0-25	0-25
Węgry	75-100	75-100
Malta	0-25	0-25
Holandia	25-50	25-50
Austria	0-25	75-100
Polska	75-100	75-100
Portugalia	0-25	0-25
Rumunia	25-50	75-100
Słowenia	0-25	75-100
Słowacja	75-100	75-100
Finlandia	75-100	75-100
Szwecja	25-50	0-25
Wielka Brytania	0-25	0-25

Źródło: opracowanie własne na podstawie http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments.

W tabeli została przekazana zależność importowa poszczególnych krajów Grupy Wyszehradzkiej, a także pozostałych krajów UE od importu rosyjskiego gazu i ropy naftowej. Powołując się na Eurostat, dane te zostały przedstawione w przedziałach

procentowych ze względu na częściową poufność danych. Z tabeli wynika, iż Polska, Węgry, Słowacja i Czechy są zależne w ponad 75% od importu rosyjskiego gazu i ropy. Wyjątkiem tu są tylko Czechy, które w importują rosyjską ropę w ponad 50% z Rosji. Zaskakujące może być forma podania powyższych danych statystycznych, czyżby kraje grupy wszystkie kraje Unii Europejskie, w tym kraje grupy Wyszehradzkiej były się podać oficjalne dane zależności od importu rosyjskich surowców. Czy jest obawa przed publiczną krytyką, czy po prostu ciche zabezpieczenie swoich interesów? Zależność ta kształtuje się na bardzo wysokim poziomie. Powołując się na starsze dane statystyczne, które były jeszcze normalnie przedstawiane w opracowaniach naukowych i raportach międzynarodowych, w 2015 zależność ta kształtowała się następująco. Import rosyjskiego gazu w 2015 r. w całości importowanego gazu wynosił w przypadku Czech 99%, Węgier – 89%, w przypadku Polski 55% i Słowacji 95%⁸. Umowa CETA i zawarty w niej zapis o Dialogu Dwustronnym Dotyczącym Surowców być może będą stwarzać szansę na dywersyfikację kierunku pozyskiwania ropy naftowej i gazu, powodując mniejszą zależność importową od rosyjskich surowców.

4. Współczesne uwarunkowania handlu ropą naftową i gazem między Kanadą a Unią Europejską oraz główne wyzwania

Umowa CETA ma w swym założeniu ułatwić handel ropą i gazem pomiędzy Kanadą a krajami UE, poprzez zniesienie ceł. Dopóki porozumienie nie weszło w życie produkty ropopochodne i gaz były obłożone stawkami celnymi od 0,7% na skroplony butan do 8% skroplony propan (por. tabela 3). Po wejściu w życie CETY stawki te zmieniły się na zerowe (por. tabela 3). Czyniąc tym bardziej możliwość eksportu tych surowców bardzo kuszącą.

Według najnowszych danych Kanada była drugim (zaraz po USA) największym światowym eksporterem ropy naftowej w 2016 r. i znaczącym eksporterem gazu przede wszystkim na rynek amerykański⁹. Z kolei jak już zostało wspomniane Unia Europejska, a przede wszystkim kraje Grupy Wyszehradzkiej są silnie uzależnione od importu rosyjskich surowców przede wszystkim ropy i gazu. Wydaje się, iż ta obustronna sytuacja idealnie wpasowuje się w umowę CETA i wróży głębszą wymianę handlową ropą i gazem pomiędzy Kanadą a Unią Europejską.

Kanada z roku na rok zwiększa wydobycie i eksport ropy naftowej zwłaszcza z piasków bitumicznych w stanie Alberta. Piaski bitumiczne (roponośne) są mieszaniną ropy naftowej, bituminów, piasku lub mułu. Ropa otrzymywana z piasków bitumicznych charakteryzuje się dużym zużyciem wody, obróbką w celu jej upłynnienia i umożliwienia transportu rurociągami. W celu wydobycia tego typu ropy zazwyczaj

⁸ A. Pach-Gurgul, *The Energy Situation of Visegrad Group Countries in Context of Energy Union*. In Conference Proceedings of 17th International Joint Conference: Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, Faculty of International Relations of VŠE, 2017, Prague and University of Economics in Bratislava, a także European Commission, *EU Crude Oil Imports and supply cost, 2017*, <https://ec.europa.eu/energy/en/data-analysis/eu-crude-oil-imports>.

⁹ *BP Statistical Review of World Energy*, 2017, London.

oddziela się lepka maza od piasku, usuwa siarke i przetwarza sie ja na lekka rope, co zazwyczaj wymaga dodania gazu. Produktem ubocznym tego procesu jest wędrujacy do atmosfery dwutlenek wegla. Do wyprodukowania jednej barylki ropy naftowej potrzeba, az dwie tony piaskow bitumicznych.

Tabela 3. Stawki celne przed funkcjonowaniem CETY i po wejsciu CETY na produkty ropopochodne i gazowe

	stawki celne przed funkcjonowaniem CETY	stawki celne po wejsciu CETY na produkty ropopochodne i gazowe
nieprzetworzone produkty naftowe	do 4.7%	0%
oleje lekkie i preparaty ropy naftowej	4.7%	0%
skroplony propan	do 8%	0%
ropa naftowa i preparaty zawierajace biodiesel	do 3.7%	0%
skroplony butan	0.7%	0%
parafina	do 2.2%	0%
inne woski mineralne	do 2.2%	0%
wazelina	do 2.2%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie http://www.international.gc.ca/gac-amc/campaign-campaigne/ceta-aecg/oil_gas-petrolier_gazier.aspx?lang=eng, (14.01.2018).

Kanadyjska produkcja ropy naftowej z piaskow bitumicznych w ciagu ostatnich lat wzrasta mimo, iz cena ropy naftowej ksztaltowala sie od polowy 2014 roku na bardzo niskim poziomie ok. 40 dolarow za barylke. Niskie ceny swiatowe ropy naftowej nie zniechecily jednak kanadyjskich eksporterow ropy naftowej. Wprawdzie eksperci z branzy paliwowej przewidywali czyste czasy dla piaskow roponośnych, w przypadku ktorych koszt produkcji jest relatywnie wysoki. Jednak produkcja tego segmentu okazala sie zaskakujaco odporna na niskie ceny i nie tylko nie zmiala, ale wręcz nadal rośnie. Powodem jest fakt, ze juz pracujace projekty obnizily koszty, przy jednoczesnym zwiekszeniu wydajnosci produkcji. Dodatkowo zdecydowana wiekszosc projektow w trakcie zagospodarowywania w momencie zalamania na rynku nie zostala zarzucona i rozpoczela produkcje. W latach 2017-2018 łączna produkcja z nowych projektow z obszaru kanadyjskich piaskow roponośnych szacowana jest na blisko 500 tys. barylki dziennie.

Olbrzymia kanadyjska produkcja ropy, stworzyla mozliwosc importowania ropy naftowej z Kanady przez kraje UE, zwlaszcza kraje Grupy Wyszehradzkiej. W trakcie negocjacji CETA, a dokladnie w 2014 roku pojawil sie jednak bardzo duzy problem dotyczacy wlasnie handlu ropą naftowa. Negocjacje CETA zostaly zaburzone równoczesnym przyjmowaniem przez Unie Europejska nowej Dyrektywy w sprawie jakosci paliw. W tym kontekście istotne kontrowersje w Unii Europejskiej wzbudzala wysoka emisyjnosć kanadyjskiej ropy naftowej pozyskiwanej z piaskow

bitumicznych, która jest czterokrotnie wyższa niż w przypadku ropy naftowej pozyskiwanej z konwencjonalnych źródeł.

Unia Europejska dążyła do zapisu, iż ropa pozyskiwana z tzw. piasków bitumicznych miała być obciążona większym poziomem emisyjności, co wynika z bardziej energochłonnej technologii jej wydobycia i przetwarzania. Kwestia ta była punktem spornym w czasie rokowań¹⁰. Przeciwno takiemu zapisowi protestowała Kanada, która widziała siebie jako eksportera tej ropy do Unii Europejskiej, a co wpłynęłoby negatywnie na taką możliwość. Także część krajów UE, w tym m.in. Estonia, której sektor energetyczny opiera się na eksploatacji piasków bitumicznych były przeciwko wprowadzeniu takiego zapisu. Sprawa wprowadzenia zapisu była o tyle drażliwa, że jego wprowadzenie mogłoby wpłynąć na trwające obecnie rozmowy w sprawie porozumienia handlowego. Ostatecznie według zapisów nowej Dyrektywy UE dotyczącej jakości paliw, producenci paliw będą musieli deklarować łączną emisyjność swoich produktów w całym łańcuchu wartości, a więc już od momentu pozyskania surowca ze złoża. Propozycje Komisji Europejskiej dotyczące zniesienia niekorzystnego zapisu dla Kanady, zbiegły się w czasie z przybyciem do włoskiego portu Sarroch na Sardynii pierwszego tankowca z zachodnio kanadyjską ciężką ropą, co implikuje pytanie o zbieg okoliczności tych dwóch wydarzeń.

Warto również w tym kontekście podkreślić, iż Kanada od jakiegoś czasu przygotowuje się do eksportu ropy do Unii Europejskiej. W tym celu zaplanowano Energy East Project, który będzie umożliwiał transport ropy ze złóż na zachodzie kraju do Quebecu i prowincji ze wschodniego wybrzeża Kanady, a stamtąd częstsze dostawy statkami do tych europejskich rafinerii, które są przygotowane na przerób tego rodzaju naftowej. Szacuje się, iż Energy East będzie dostarczał 1.1 mln baryłek dziennie do rafinerii i terminali eksportowych w Quebecu.

Kanada jest trzecim, co do wielkości producentem gazu ziemnego na świecie¹¹. Kanadyjskie złoża gazu łupkowego szacowane są według U.S. Energy Information Administration na 16 bln m³. W ostatnich latach ceny gazu znacząco spadły na międzynarodowych giełdach, a w Kanadzie są one uzależnione od podaży i popytu w całej Ameryce Północnej. Co prawda wydaje się, iż USA pozostanie największym regionalnym odbiorcą gazu dla Kanady, jednak rozwój całego sektora będzie uzależniony od wzrostu wydobycia tego surowca. Istotny wpływ na ten proces będą miały koszty produkcji, a także wydajność odwiertów gazu łupkowego. Kanadyjczycy nie mają bowiem rozbudowanego przemysłu, który by ten gaz wykorzystywał.

W najbliższych latach, wydaje się, iż w pewnym sensie skazani są na eksport gazu, gdyż prawdopodobnie klientów w USA, którzy mają nadwyżki gazu z łupek raczej nie znajdą. Zostaje im szukanie rynków zbytu w Europie. Rewolucja łupkowa w Ameryce Północnej spowodowała wiele istotnych zmian na rynku skroplonego gazu ziemnego (LNG). Skupiono się przede wszystkim na wydobyciu gazu łupkowego, przerwano natomiast prace nad planowanymi terminalami regazyfikacyjnymi.

¹⁰ Royal Bank of Canada, *The Comprehensive Economic and Trade Agreement*, <http://www.rbc.com/economics/economic-reports/pdf/other-reports/CETA%20update.pdf>.

¹¹ *BP Statistical Review of World Energy*, 2017, London.

Można powiedzieć, iż w 2014 roku większość z proponowanych projektów regazyfikujących w Kanadzie, zostało zawieszonych ze względu na obawy dotyczące nadwyżki gazu na rynku oraz rosnące krajowe wydobycie gazu ze źródeł niekonwencjonalnych. Dlatego też w 2014 r. w Kanadzie działał tylko jeden terminal regazyfikujący surowiec – Canaport LNG zlokalizowany w Saint John w prowincji Nowy Brunswick na wschodnim wybrzeżu (por. rys.1).



Rysunek 1. Terminale regazyfikujące gaz w Kanadzie – funkcjonujące i przyszłe projekty (stan na 2016 r.)

Źródło: <http://www.nrcan.gc.ca/energy/natural-gas/5683>, (20.01.2018).

Tabela 4. Terminale regazyfikujące gaz w Kanadzie – funkcjonujące i przyszłe projekty (stan na 2016 r.)

Nazwa projektu	Data uruchomienia obiektu	Wielkość przesyłu (milion ton rocznie)	Lokalizacja
Kitimat LNG	2017 r.	10	Kolumbia Brytyjska
Douglas Channel LNG	2016 r.	1.8	Kolumbia Brytyjska
LNG Canada	2017 r.	24	Kolumbia Brytyjska
Prince Rupert LNG	2019 r.	21	Kolumbia Brytyjska
Pacific NorthWest LNG	2018 r.	18	Kolumbia Brytyjska
West Coast Canada LNG	2023 r.	30	Kolumbia Brytyjska
Woodfibre LNG	–	2	Kolumbia Brytyjska
Goldboro LNG	2019 r.	10	Nowa Szkocja

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.nrcan.gc.ca/energy/natural-gas/5683>, (24.01.2018).

Wraz negocjacjami umowy CETA kanadyjscy producenci zaczęli sobie uświadamiać, iż jednak Kanada będzie mogła skorzystać z możliwości eksportu gazu ziemnego do UE. W związku z tym zaczęto planować kolejne projekty, które będą umożliwiać eksport gazu LNG do UE (por. tabela 4).

Podsumowanie

Umowa CETA z pewnością wpłynie na zacieśnienie współpracy handlowej pomiędzy Kanadą a Unią Europejską. Dotyczy to również surowców mineralnych, takich jak ropa naftowa i gaz. W tym kontekście niezwykle ważny jest rozdział 25 Umowy, a dokładnie artykuł 25.4 nazwany Dialogiem Dwustronnym, dotyczącym surowców, który mówi m.in., że strony dążą do ustanowienia i utrzymania skutecznej współpracy w zakresie surowców.

Całkowite zniesienie stawek celnych na ropę i gaz, które przewiduje Umowa CETA, będzie prawdopodobnie pozytywnym, dodatkowym impulsem wspomagającym wymianę handlową w tym obszarze.

Dla krajów Grupy Wyszehradzkiej oznacza to bardzo dużą zmianę na międzynarodowych rynkach surowcowych. Kraje te mają o tyle trudną sytuację, gdyż praktycznie całość gazu i ropy importują właściwie z jednego kierunku jakim jest Rosja. Stwarza to niebezpieczną i bardzo wysoką zależność, a tym samym podatność na zakłócenia w czasie kryzysów np. pomiędzy Rosją i Białorusią czy Rosją i Ukrainą tak jak to miało miejsce w 2005, 2007, 2008 roku, kiedy kraje te na wskutek konfliktów, nie otrzymały istotnej ilości dostaw tych surowców.

W tym kontekście bardzo istotne wydaje się pytanie: czy zerowe stawki celne wystarczą do zintensyfikowania handlu ropą i gazem ziemnym pomiędzy Kanadą, a silnie uzależnionymi od importu rosyjskich surowców krajami Grupy Wyszehradzkiej? Oczywiście zerowe stawki celne będą silnym czynnikiem zachęcającym, do współpracy handlowej w tym obszarze. Wydaje się, iż import ropy z piasków bitumicznych i gazu z Kanady do krajów Grupy Wyszehradzkiej może stać się w niedalekiej przyszłości alternatywą dla importu tych surowców z Rosji, bądź jego uzupełnieniem, wpływając tym samym pozytywnie na podniesienie możliwości dywersyfikacyjnych i bezpieczeństwa energetyczne Grupy Wyszehradzkiej.

Należy jednak podkreślić, iż w planowanym eksporcie kanadyjskiej ropy i gazu, kluczowe znaczenie będą mieć również kwestie infrastrukturalne, jak budowa nowych rurociągów w tym projekt Energy East Project, a także portów LNG w Kanadzie, jak również dostosowanie rafinerii do przerobu ciężkiej ropy kanadyjskiej i również zwiększenie liczby portów LNG w krajach Grupy Wyszehradzkiej.

Bibliografia:

- BP, *BP Statistical Review of World Energy*, London 2017.
- Directorate-General for Energy (European Commission). (2017). *EU Energy in Figures, Statistical Pocket Book 2017*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- European Commission, *EU – Canada Trade*, 2017, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113363.pdf.
- European Commission, *EU Crude Oil Imports and supply cost*, 2017, <https://ec.europa.eu/energy/en/data-analysis/eu-crude-oil-imports>.
- Eurostat, *EU imports of energy products recent developments*, 2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments.

- Government of Canada, *Canadian LNG Projects*, 2017, <http://www.nrcan.gc.ca/energy/natural-gas/5683>.
- Griller S., Obwexer W., Vranes E., *Mega-Regional Trade Agreements: CETA, TTIP, and TiSA: New Orientations for EU External Relations*. Oxford University Press 2017.
- Mayer N., *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). A Discussion about Benefits and Drawbacks*. Seminar Paper: GRIN, 2015.
- Morin J.F., Novotná T., Ponjaert F., Telò M., *The Politics of Transatlantic Trade Negotiations: TTIP in a Globalized World*. Routledge, 2016.
- Pach-Gurgul A., *The Energy Situation of Visegrad Group Countries in Context of Energy Union*. In Conference Proceedings of 17th International Joint Conference: Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, Faculty of International Relations of VŠE, Prague and University of Economics in Bratislava, 2017.
- Rensmann T., *Mega-Regional Trade Agreements*. Switzerland: Springer, 2017.
- Royal Bank of Canada, *The Comprehensive Economic and Trade Agreement*, 2016. <http://www.rbc.com/economics/economic-reports/pdf/other-reports/CETA%20update.pdf>.
- The Council of the European Union, *Council Decision (EU) 2017/37 of 28 October 2016 on the signing on behalf of the European Union of the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between Canada, of the one part, and the European Union and its Member States, of the other part*. OJ L 11, 14.1.2017.

Abstract

The Innovation of the Diversification of Oil and Gas Supplies for the Visegrad Group Countries in the Context of the CETA Agreement

The Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) is a free-trade agreement which is aimed at eliminating 98% of tariffs in the trade between Canada and the European Union Member States. The CETA agreement and the included clause on the Bilateral Dialogue on Raw Materials may create an opportunity to diversify the direction of obtaining petroleum oil and natural gas for Visegrad Group Countries, thus decreasing import dependence on Russian raw for these countries. The aim of this article is to attempt to answer the following research questions: – what is the origin and essence of the CETA agreement? – according to CETA, on what principles is the import of energy carriers (oil and natural gas) from Canada carried out by the EU? – will the realisation of the CETA agreement create considerable diversification possibilities for importing oil and natural gas for Visegrad Group countries?

Due to the research topic and the scope of the research objectives, the author has applied various methods. In the research process, a critical and multifaceted analysis of the CETA agreement's content and, particularly, the provisions concerning raw materials, has been carried out. Numerous international reports, Eurostat data, and studies concerning the energy situation of the European Union and the Visegrad Group countries have also proven helpful in the realisation of the research objectives. In many situations, the Author has used the comparative method and the method based on case studies.

Keywords: CETA, EU energy security, oil, gas